

Sygn. akt IV U 934/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 września 2020 r.

Sąd Okręgowy w Zielonej Górze IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Bogusław Łój

Protokolant: sekretarz sądowy Joanna Dejewska vel Dej

po rozpoznaniu w dniu 10 września 2020 r. w Zielonej Górze

odwołania A. K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.

z dnia 11.12.2018 r. znak (...)

o zwrot nienależnie pobranej renty rodzinnej

zmienia zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdza, iż wnioskodawczyni A. K. nie jest zobowiązana do zwrotu renty rodzinnej za okres

od 01.08.2015 r. do 30.09.2015 r. w kwocie 1.857,40 zł wraz z odsetkami.

sędzia Bogusław Łój

sygn. akt IV U 934/19

UZASADNIENIE

W dniu 11.12.2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. wydał decyzję znak sprawy (...), w której na podstawie art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 84 ust. 1, 9 i 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zobowiązał A. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.08.2015 r. – 30.09.2015 r., w kwocie 1.857,40 zł, w tym: z tytułu nienależnie pobranego świadczenia za okres od czerwca 1999 r. do maja 2001 r. w kwocie 7.391,98 zł, z tytułu odsetek naliczonych na dzień wydania decyzji w kwocie 2.942,67 zł, odsetki od 02.09.2015 r. do 11.12.2018 r. w kwocie 432,55 zł.

W uzasadnieniu decyzji wskazano, iż w powyższym okresie A. K. nie uczęszczała do szkoły.

Odwołanie od powyższej decyzji złożyła A. K., zaskarżając ją w całości i zarzucając decyzji naruszenie przepisów prawa materialnego, a w szczególności art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez ustalenie, iż odwołująca przerwała okres nauki, przez co uzasadnione miałyby być nakazanie zwrotu kwoty części renty rodzinne. Wniosła o uchylenie decyzji w całości, ewentualnie o przekazanie organowi rentowemu sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu odwołania A. K. wskazała, że nie można zgodzić się z wydaną przez ZUS decyzją. Wskazała, że dzieci mają prawo do renty rodzinnej m.in. do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat. Ideą przepisu było zagwarantowanie osobie, która pobiera naukę, iż w tym okresie będzie otrzymywać rentę rodzinną. Trzeba więc ustalić, czy odwołująca przerwała naukę, czy ją kontynuowała. Bezspornie

została skreślona z listy studentów, jednakże automatycznie została przyjęta na inną uczelnię celem kontynuowania nauki. Stało się to po wniosku odwołującej dot. zgody na przeniesienie na inną uczelnię. Nie oznacza to jednak, że kiedykolwiek przerwała naukę. W ocenie odwołującej jej sytuacja jest analogiczna do sytuacji studenta podczas urlopu dziekańskiego, bowiem on również kontynuuje naukę w szkole. Nie powoduje to, że traci on prawa do renty rodzinnej, niezależnie od tego, z jakich przyczyn udzielono urlopu. Powołała się przy tym na poglądy judykatury. Inna jest sytuacja, gdy skreśla się studenta, bo nie zdaje on egzaminu, zostaje wyrzucony, a potem nie podejmuje nauki lub nawet robi to po dłuższym czasie. W tym wypadku była to jedynie czynność techniczna, bowiem jedna uczelnia musiała skreślić z listy a kolejna dopiero wówczas przyjąć odwołującą. Nie miała też ona żadnego wpływu na okres między tymi dwoma zdarzeniami. Odwołująca postępowała tak, jak nakazano jej w dziekanatach obu uczelni, zgodnie z ich regulaminami. Nie przerwała nauki. Powołała się na poglądy judykatury. Wskazała, że w jej ocenie okres między skreśleniem z jednej uczelni a wpisaniem na drugą należy traktować jako kontynuacja nauki, a zatem jest to okres, za który należy się odwołującej wypłata renty rodzinnej.

W odpowiedzi na odwołanie (k. 8-9) ZUS Oddział w Z. wniósł o oddalenie odwołania. Podtrzymał swoją dotychczasową argumentację. Ponadto w uzasadnieniu swego stanowiska wskazał, że z akt sprawy wynika, iż A. K. (urodzona (...)) była uprawniona do renty rodzinnej po zmarłym ojcu poczynając od dnia 29.05.2001 r. Podał, że decyzją z 27.10.2014 r. znak (...) ustalono prawo do renty rodzinnej na okres 01.09.2014 r. – 30.09.2017 r. w oparciu o zaświadczenie z 07.10.2014 r. o kontynuowaniu nauki na Uniwersytecie (...) w L.. W zaświadczeniu wskazano, że A. K. jest studentką I semestru studiów stacjonarnych I stopnia 3-letnich na kierunku (...). Natomiast w dniu 28.09.2017 r. odwołująca złożyła wniosek o podjęcie wypłaty renty rodzinnej z zaświadczeniem z 20.09.2017 r. Wyższej Szkoły (...) w K. o tym, że jest studentką II roku studiów, III semestr i będzie kontynuować naukę w roku 2017/2018. W związku z tym decyzją z 02.10.2017 r. organ rentowy przyznał prawo do renty rodzinnej na okres od 01.10.2017 r. do 30.09.2018 r. Dalej ZUS wskazał, że 08.10.2018 r. odwołująca złożyła wniosek o podjęcie wypłaty renty rodzinnej z zaświadczeniem z 02.10.2018 r. Wyższej Szkoły (...) w K. o tym, że jest studentką III roku studiów, planowany termin zakończenia studiów 30.03.2020 r. W związku z tym decyzją z 16.10.2018 r. organ rentowy przyznał prawo do renty rodzinnej na okres od 01.10.2018 r. do 31.01.2020 r. Jednocześnie organ wszczął postępowanie wyjaśniające, mające na celu zweryfikowanie, czy w okresie pobierania renty rodzinnej wnioskodawczyni kontynuowała naukę w szkole. Dalej ZUS podał, że 14.11.2018 r. wpłynęło zaświadczenie z (...) z 08.11.2018 r., w którym wskazano, że A. K. była studentką studiów stacjonarnych I stopnia, 3-letnich w okresie 01.10.2014 r. – 02.07.2015 r. (z tym dniem nastąpiło skreślenie listy studentów). Natomiast 05.12.2018 r. wpłynęło zaświadczenie z (...), w którym wskazano, że wnioskodawczyni rozpoczęła studia stacjonarne 01.10.2015 r. – (...), II rok. Studiowała 01.10.2015 r. – 15.10.2018 r. (kiedy nastąpiło skreślenie z listy studentów). Wobec powyższych ustaleń organ rentowy na podstawie art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zaskarżoną decyzją zobowiązał odwołującą do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej za okres 01.08.2015 r. – 30.09.2015 r. wraz z odsetkami. Dalej ZUS powołał się na treść art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i podkreślił, iż wnioskodawczyni w spornym okresie nie kontynuowała nauki, gdyż z dniem 02.07.2015 r. skreślono ją z listy studentów (...), a dopiero od 01.10.2015 r. została studentką (...), co wynika z zaświadczenia. W ocenie ZUS renta rodzinna przysługuje od dnia podjęcia nauki do jej ukończenia w planowanym terminie bądź utraty statusu ucznia (studenta) wskutek skreślenia z listy przez właściwy organ określony w statucie szkoły. Organ powołał się na stanowisko doktryny i orzecznictwa w tym zakresie. Skoro w spornym okresie odwołująca nie miała statusu studenta, a o okoliczności tej, powodującej ustanie prawa do renty rodzinnej nie poinformowała organu rentowego, mimo tego, że w każdej z decyzji była pouczone o powyższym, zaskarżona decyzja została wydana słusznie. Organ rentowy nie znajduje podstaw do uwzględnienia odwołania.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

A. K. urodziła się (...) w N.. Była uprawniona do renty rodzinnej po zmarłym ojcu poczynając od dnia 29.05.2001 r.

Okoliczności bezsporne, ponadto dowód:

- akta ZUS, w tym m.in. wniosek o rentę rodzinną, decyzja z 29.06.2001 r.

Decyzją z dnia 27.10.2014 r., znak (...) ZUS Oddział w Z. wznowił A. K. prawo do renty rodzinnej na okres 01.09.2014 r. – 30.09.2017 r. w wysokości 892,70 zł.

Decyzję wydano w oparciu o zaświadczenie z 07.10.2014 r. o kontynuowaniu nauki na Uniwersytecie (...) w L.. W zaświadczeniu wskazano, że A. K. jest studentką I semestru studiów stacjonarnych I stopnia 3-letnich na kierunku (...).

Okoliczności bezsporne, ponadto dowód:

- akta ZUS, w tym m.in. zaświadczenie (k. 135), decyzja (k. 139)

A. K. w 2015 r. ubiegała się o zgodę na przeniesienie z (...) na Uniwersytet (...), na ten sam kierunek studiów – (...). W dniu 30.06.2015 r. złożyła podanie o przeniesienie. Po ukończeniu II semestru studiów, z uwagi na spełnienie warunków, w tym odpowiednią średnią ocen, otrzymała zgodę na przeniesienie.

Z dniem 02.07.2015 r. A. K. została skreślona z listy studentów III semestru kierunku (...) (studia stacjonarne trzyletnie pierwszego stopnia) z powodu rezygnacji ze studiów w roku akademickim 2015/2016.

A. K. nie otrzymała pisemnej decyzji o skreśleniu z listy studentów (...). Po otrzymaniu zgody na przeniesienie nie logowała się na platformie elektronicznej (...).

01.10.2015 r. A. K. wpisano na listę studentów II roku kierunku (...) Uniwersytetu (...) (studia stacjonarne trzyletnie pierwszego stopnia).

Okres pomiędzy 02.07.2015 r. a 01.10.2015 r. A. K. traktowała jako wakacje pomiędzy semestrami nauki, nie jako przerwę w nauce. Dlatego też nie zgłaszała faktu zmiany uczelni ZUS-owi. Nie wiedziała, jak dokładnie odbywa się procedura przeniesienia.

Ponadto od 01.10.2014 r. do 01.03.2016 r. A. K. była też studentką kierunku (...) Wydziału (...) (...) w L.. W semestrze zimowym 2015/2016 nie przystąpiła do zaliczeń i egzaminów wymaganych programem studiów do zaliczenia semestru, wskutek czego została skreślona z listy studentów.

Dowód:

- zeznania A. K., k. 49-50 wraz z transkrypcją k. 56 -60

- informacja z (...), k. 27,

- akta ZUS, w tym m.in. zaświadczenie (k. 135), zaświadczenie (k. 153), zaświadczenie (k. 156).

W dniu 28.09.2017 r. A. K. złożyła wniosek o podjęcie wypłaty renty rodzinnej z zaświadczeniem z 20.09.2017 r. z Wyższej Szkoły (...) w K. o tym, że jest studentką II roku studiów, III semestr i będzie kontynuować naukę w roku 2017/2018.

Decyzją z 02.10.2017 r. organ rentowy przyznał prawo do renty rodzinnej na okres od 01.10.2017 r. do 30.09.2018 r. w kwocie 1.000,00 zł.

Okoliczności bezsporne, ponadto dowód:

- akta ZUS, w tym m.in. wniosek (k. 6), zaświadczenie (k. 7), decyzja (k. 8).

W dniu 08.10.2018 r. A. K. ponownie złożyła wniosek o podjęcie wypłaty renty rodzinnej. Dołączyła do niego zaświadczenie z 02.10.2018 r. z Wyższej Szkoły (...) w K. o tym, że jest studentką III roku studiów, planowany termin zakończenia studiów 30.03.2020 r.

Decyzją z 16.10.2018 r. organ rentowy przyzna prawo do renty rodzinnej na okres od 01.10.2018 r. do 31.01.2020 r.

Okoliczności bezsporne, ponadto dowód:

- akta ZUS, w tym m.in. wniosek (k. 144), zaświadczenie (k. 145), decyzja (k. 146).

ZUS wszczął postępowanie wyjaśniające mające na celu zweryfikowanie, czy w okresie 01.10.2014 r. – 30.09.2016 r. zasadne było wypłacanie A. K. renty rodzinnej. W trakcie postępowania ZUS zwrócił się do (...) Wydział (...) w L. o informację, czy A. K. studiująca w okresie 01.10.2014 r. – 30.09.2017 r. programowo ukończyła studia.

W odpowiedzi (...) Wydział (...) w L. wysłał zaświadczenie, z którego wynikało, iż A. K. była studentką studiów stacjonarnych I stopnia, 3-letnich w okresie 01.10.2014 r. – 02.07.2015 r.. Skreślenie z listy studentów nastąpiło z dniem 02.07.2015 r.

Dnia 05.12.2018 r. do ZUS wpłynęło zaświadczenie z Uniwersytetu (...), w którym wskazano, że A. K. rozpoczęła studia stacjonarne 01.10.2015 r. – (...), II rok. Studiowała 01.10.2015 r. – 15.10.2018 r. Skreślenie z listy studentów nastąpiło 15.10.2018 r.

Także w dniu 05.12.2018 r. do ZUS wpłynęło zaświadczenie z Wyższej Szkoły (...) w K., iż A. K. jest studentką od 11.10.2016 r. Planowana data zakończenia studiów 20.03.2020 r. W roku 2018/2019 jest na III roku studiów niestacjonarnych.

Dowód:

- akta ZUS, w tym m.in. wniosek o udostępnienie danych (k. 151), zaświadczenie (k. 153), zawiadomienie (k. 155), zaświadczenie (k. 156), zaświadczenie (k. 157).

W dniu 11.12.2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. wydał decyzję znak sprawy (...), w której na podstawie art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 84 ust. 1, 9 i 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zobowiązał A. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.08.2015 r. – 30.09.2015 r., w kwocie 1.857,40 zł, w tym: z tytułu nienależnie pobranego świadczenia za okres od czerwca 1999 r. do maja 2001 r. w kwocie 7.391,98 zł, z tytułu odsetek naliczonych na dzień wydania decyzji w kwocie 2.942,67 zł, odsetki od 02.09.2015 r. do 11.12.2018 r. w kwocie 432,55 zł.

Dowód:

- akta ZUS, w tym decyzja z 11.12.2018 r.

Sąd ustalił stan faktyczny przede wszystkim na podstawie dokumentów znajdujących się w aktach sprawy i aktach ZUS, których prawdziwość i wiarygodność nie były podważane przez żadną ze stron postępowania, a i Sąd z urzędu nie powziął żadnych wątpliwości w tym zakresie. Uznał więc dokumenty za w pełni przydatne do ustalenia stanu faktycznego. Przydatne były zwłaszcza zaświadczenia (...) i (...) dotyczące faktu studiowania przez odwołującą. Ponadto Sąd oparł się także na zeznaniach samej odwołującej A. K., które były wyczerpujące, logiczne, spójne wewnętrznie i korespondowały z pozostałym zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym. Wobec powyższego Sąd uznał je za w pełni wiarygodne i przydatne do ustalenia stanu faktycznego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Odwołanie było zasadne i skutkowało zmianą zaskarżonej decyzji.

Zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tj. Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.; dalej jako ustawa systemowa) osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest

obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11.

Według art. 84 ust. 9 ustawy systemowej przepisy ust. 1-8 stosuje się także do pieniężnych świadczeń innych niż z ubezpieczeń społecznych, wypłacanych przez Zakład na mocy odrębnych przepisów.

Na podstawie art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U. z 2020 r., poz. 53 ze zm.; dalej jako u.e.r.) osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.

Stosownie do art. 138 ust. 2 u.e.r. za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu (art. 138 ust. 3 u.e.r.).

Zgodnie z art. 138 ust. 4 u.e.r. nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5.

Według art. 138 ust. 5 u.e.r. kwoty nienależnie pobranych świadczeń w związku z osiągnięciem przychodów, o których mowa w art. 104 ust. 1, podlegają zwrotowi za okres nie dłuższy niż 1 rok kalendarzowy poprzedzający rok, w którym wydano decyzję o rozliczeniu świadczenia, jeżeli osoba pobierająca to świadczenie powiadomiła organ rentowy o osiągnięciu przychodu, w pozostałych zaś przypadkach - za okres nie dłuższy niż 3 lata kalendarzowe poprzedzające rok wydania tej decyzji.

Organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, zmniejszyć wysokość potrąceń, ustaloną zgodnie z art. 140 ust. 4 pkt 1, lub zawiesić dokonywanie tych potrąceń na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności (art. 138 ust. 6 u.e.r.).

W doktrynie wskazuje się, że „zgodnie z art. 138 ust. 1 osobę, która nienależnie pobrała świadczenia, obciąża bezwzględny obowiązek ich zwrotu. Nie jest to jedyna sankcja, ponieważ art. 84 ust. 1 ustawy o s.u.s. nakłada dodatkowo obowiązek uiszczenia odsetek za opóźnienie, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego (zdaniem J. Kuźniara, *Pojęcie...*, s. 35, odesłanie do prawa cywilnego dotyczy nie tylko odsetek, ale i samych nienależnie pobranych świadczeń; odmiennie wyrok SN z dnia 16 grudnia 2008 r., I UK 154/08, MPP 2009, nr 4). Kwoty nienależnie pobranych świadczeń podlegają zwrotowi bez odsetek, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający te świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane (art. 84 ust. 11 ustawy o s.u.s.). Odesłanie do prawa cywilnego w kwestii naliczania i ustalania odsetek za opóźnienie (art. 481 k.c.) oznacza, że organy ZUS powinny naliczać odsetki od dnia doręczenia decyzji obligującej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (por. orzecznictwo SN odnoszące się do stosunków cywilnych: wyrok z dnia 8 lipca 1977 r., II CR 233/77, LEX nr 7962; uchwałę z dnia 6 marca 1991 r., III CZP 2/91, OSNCAPiUS 1991, nr 7, poz. 93; wyrok z dnia 30 marca 1998 r., III CKN 330/97, OSNCAPiUS 1998, nr 12, poz. 209). Obowiązek zwrotu co do zasady obciąża osobę, która nienależnie pobrała świadczenia (a więc nie tylko emeryta/rencistę - zob. wyrok SN z dnia 3 czerwca 1986 r., II URN 78/86, PiZS 1987, nr 12; wyrok SA w Katowicach z dnia 15 stycznia 2004 r., III AUa 2870/02, PP 2006, nr 1) (...) W wyroku SA w Katowicach

z dnia 19 stycznia 2005 r., III AUa 2791/03 (PP 2006, nr 3) stwierdzono, że zwrot nienależnie pobranego świadczenia powinien odpowiadać wysokości kwoty, o którą bezpodstawnie został uszczuplony FUS, nie może natomiast pogarszać sytuacji dziecka uprawnionego do renty rodzinnej po ojcu (...) Okoliczności powodujące ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub części są określone w ustawie (por. art. 61, art. 72, art. 74 ust. 3, art. 75 ust. 4, art. 98 ust. 1, art. 101-102, art. 103-105, art. 107-107a, art. 114, art. 128 ust. 5, art. 134)” (tak M. Bartnicki, B. Suchacki, komentarz do art. 138 u.e.r. w: K. Antonów [red.], Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych, wyd. I, LEX/el. 2019, LEX).

Stosownie do treści art. 138 ust. 1 i 2 u.e.r.f.u.s. osoba, która nienależnie pobrała świadczenie, jest zobowiązana do jego zwrotu, a świadczeniem nienależnie pobranym jest między innymi świadczenie wypłacone pomimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba je pobierająca była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Zatem, aby móc rozstrzygnąć o istnieniu obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia należy na wstępie jednoznacznie stwierdzić, czy spełnione zostały przesłanki zawieszenia lub zmniejszenia tego świadczenia określone w art. 103-106 u.e.r.f.u.s. (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 04.03.2015 r., sygn. akt I UK 247/14, LEX nr 1710347).

Powyższy wyrok słusznie wskazuje, iż w sprawach o zwrot świadczenia nienależnie pobranego konieczne jest najpierw ustalenie, czy świadczenie w ogóle było nienależne, a dopiero w drugiej kolejności – nienależnie pobrane. Co prawda orzeczenie powyższe dotyczy kwestii zawieszenia i zmniejszenia świadczeń na podstawie art. 103-106 u.e.r., jednakże w ocenie Sądu ta sama zasada dotyczy badania, czy nie naruszono prawa materialnego. W związku z powyższym, zwłaszcza w świetle zgłaszanych przez odwołującą zarzutów, konieczne było rozstrzygnięcie, czy okres 02.07.2015 r. – 01.10.2015 r. był dla odwołującej okresem nauki czy też jej przerwania.

Zgodnie z art. 67 ust. 1 pkt 1 u.e.r. do renty rodzinnej uprawnieni są następujący członkowie rodziny spełniający warunki określone w art. 68-71: dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione.

Natomiast na podstawie art. 68 ust. 1 ww. ustawy, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:

- 1) do ukończenia 16 lat;
- 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
- 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów (art. 68 ust. 2 u.e.r.).

Literatura wskazuje, że „prawo do renty rodzinnej dla dziecka ze względu na wiek ulega przedłużeniu w przypadku kontynuowania nauki w szkole (nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia, z zastrzeżeniem art. 68 ust. 2). Utratę uprawnień spowoduje ukończenie nauki (chodzi tu również o takie sytuacje jak usunięcie ze szkoły, skreślenie z listy studentów itp.)” (tak R. Babińska-Górecka, M. Bartnicki, komentarz do art. 68 u.e.r. w: K. Antonów [red.], Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych, wyd. I, LEX/el. 2019, LEX).

W orzecznictwie wskazuje się zaś, że „prawo do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust.1 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przysługuje w czasie pobierania nauki w szkole, bądź w okresie jej niepobierania, w którym jednak student zachowuje prawa studenckie” (tak Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 09.09.2010 r., sygn. akt III AUa 228/10, LEX nr 846522).

Przy tym „renta rodzinna przysługuje dziecku uczącemu się w szkole, także w okresach przerw w nauce, niezależnie od tego, czy formalnie zachowało ono status ucznia” (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24.11.2004 r., sygn. akt I

UK 3/04, OSNP 2005/8/116, LEX nr 146568). Nadto „student w czasie urlopu dziekańskiego kontynuuje naukę w szkole w rozumieniu art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), co oznacza, że nie traci prawa do renty rodzinnej, niezależnie od tego z jakich przyczyn udzielono tego urlopu” (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 03.10.2000 r., sygn. akt II UKN 739/99, OSNP 2002/9/215, LEX nr 45626).

Natomiast „zaprzestanie studiów i skreślenie z listy studentów, nie daje podstaw do powoływania się na przynależne do okresu nauki prawo do wakacji, ani na to, że w czasie letniego okresu na uczelniach czy w szkołach nie kontynuuje się nauczania” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 17.05.2006 r., sygn. akt III AUa 389/06, Apel.-W-wa 2006/3/14, Pr.Pracy 2006/12/46, LEX nr 189703).

Orzecznictwo wskazuje też, że „dla stwierdzenia czy ktoś pobiera naukę w szkole w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt 2 u.e.r.f.u.s. nie jest wystarczające ustalenie zamiaru pobierania tejże nauki. Muszą występować przejawy zewnętrzne. Można zatem pobierać naukę w szkole nie po to, aby poszerzać swoją wiedzę, czy też nie po to aby zdobywać formalne kwalifikacje czy uprawnienia, a tylko po to (w znaczeniu intencji) aby otrzymywać rentę rodzinną, a mimo to jeśli tylko uczestniczy się w zajęciach i wypełnia inne postawione wymagania, należy uznać, że ktoś taki pobiera naukę w szkole. Jeżeli jednak nie wypełnia się podstawowych obowiązków w postaci uczestnictwa w zajęciach, przy czym nie podaje się żadnego usprawiedliwienia (wy tłumaczenia) tejże nieobecności; ponadto jeżeli na skutek tego dochodzi do skreślenia z listy słuchaczy, to nie można uznać, że okres poprzedzający skreślenie, kiedy ciągle występuje stuprocentowa nieobecność, był nauką w szkole. Nauka w szkole to poddanie się wymogom - rygorom nauczania w zorganizowanej, zinstytucjonalizowanej formie, wymogom określonym w odpowiednich przepisach prawa oświatowego oraz regulaminie szkoły. Niewypełnianie żadnych obowiązków, czy też ich wypełnianie, ale tylko w sobie znany sposób, bez poddania się reżymowi nauczania zinstytucjonalizowanego, nie jest nauką w szkole” (tak Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 07.03.2018 r., sygn. akt III AUa 66/18, OSA 2018/6/85-94, LEX nr 2471754).

Z powyższych poglądów doktryny i judykatury należy wysnuć wniosek, iż istotne jest formalne „pobieranie” nauki przez osobę uprawnioną do renty rodzinnej, jednakże wykładnia celowościowa nakazuje uwzględniać też konkretne sytuacje życiowe uprawnionych. Należy bowiem wskazać, iż renta rodzinna ma na celu niejako częściową kompensację finansową faktu, iż uprawniony pozbawiony jest jednego rodzica, a więc i środków utrzymania, które by od niego otrzymywał w czasie nauki. Tym samym nie można tego celu tracić z oczu i stosować całkowicie literalnego rozumienia przepisów. Należy więc brać pod uwagę także funkcję socjalną renty rodzinnej i pamiętać, że najczęściej stanowi ona jedyne środki utrzymania osoby pozbawionej co najmniej jednego rodzica. Nie można więc pochopnie pozbawiać tych środków utrzymania. Konieczna jest więc drobiazgowa analiza przepisów i ich znaczenia.

W niniejszej sprawie sedno problemu wyraża się w przesłance „do ukończenia nauki w szkole”. Nie budzi wątpliwości, że chodzi też o szkołę wyższą – do ukończenia 25. roku życia. W przedmiotowej sprawie zresztą nie jest sporny rodzaj szkół, do jakich uczęszczała odwołująca i że nie ukończyła w kwestionowanym przez ZUS okresie 25 lat. Nie ma więc potrzeby bliżej zagłębiać się w to zagadnienie. Natomiast dokładnej analizy wymagają okoliczności dotyczące przenosin odwołującej z (...) w L. na (...) i kontynuowania przez nią nauki na uczelni (...).

„Przenosić się” w języku polskim oznacza m.in. „zmienić miejsce, czas, warunki, w których się pracuje, uczy”. Zmiana taka cechuje się jednak – w ocenie Sądu – pewną kontynuacją. Jest to zmiana pewnych okoliczności, a nie powstanie całkowicie nowego stanu. Dotyczy to zwłaszcza kwestii przenoszenia się z uczelni na uczelnię. Specyfika takiego przenoszenia się polega na tym, że nie traci się żadnego semestru ani roku akademickiego. Osoba kontynuuje swoją naukę – za zgodą obu uczelni – na innej uczelni niż ta, na której rozpoczęła studia. Nie zaczyna jednak nowych studiów, nie przerywa niejako poprzednich – tylko kontynuuje je, w zmienionych warunkach. Tym samym nie można uznać takiego zachowania za przerwanie nauki. Osoba przenosząca się nie przerywa nauki, lecz zmienia jej warunki. Zmienia uczelnię, ale nawet nie kierunek studiów czy ich tryb.

Tak właśnie było w przypadku odwołującej się. Zmieniła ona studia z (...) w L. – stacjonarne 3-letnie pierwszego stopnia na kierunku (...) na studia stacjonarne 3-letnie pierwszego stopnia na kierunku (...) na Uniwersytecie (...). Zachowała więc całkowicie tożsamość kierunków i trybu studiów. Ponadto odwołująca zakończyła II semestr studiów na (...) (a więc I rok), a studia na (...) rozpoczęła od III semestru (II roku). Jest to więc ewidentnie kontynuacja takich samych studiów, bez konieczności powtarzania jakiegos semestru, czy oczekiwania na niego. Odwołująca w ocenie Sądu nie miała „przerwy” w nauce, lecz zwyczajne wakacje pomiędzy II a III semestrem studiów, jak wszyscy studenci. Gdyby kontynuowała naukę na (...), miałyby taką samą przerwę wakacyjną i nie budziłoby przecież wątpliwości ZUS-u, że za okres wakacji odwołującej należy się renta rodzinna.

Tymczasem według ZUS problem leży jedynie w tym, iż odwołująca została skreślona na (...) z listy studentów 02.07.2015 r., a wpisana na listę studentów (...) 01.10.2015 r. Pozostaje więc „poza” uczelniami w ramach studiowanej (...) w okresie przerwy wakacyjnej. Nie było to zresztą spowodowane jakąś niedbałością odwołującej w kwestii np. dostarczania dokumentów, lecz po prostu regulaminami uczelni i sposobem prowadzenia list studentów. Zasadniczo student może zostać ujęty na liście studentów dopiero od nowego semestru. Nie można więc czynić z tego odwołującej zarzutu bądź pozbawiać ją w okresie przenosin między uczelniami renty rodzinnej, gdyż formalnie nie była ona wtedy studentką. Istotą przenoszenia się jest faktyczne kontynuowanie nauki na innej uczelni, a nie samo bycie na liście studentów, które było niemożliwe z powodów formalnych. Jednocześnie należy zauważyć, iż gdyby (...) skreślił odwołującą z listy np. dopiero 30.09.2015 r., to nie pojawiłby się dla ZUS-u formalnie problem „przerwania” nauki, mimo że sytuacja faktyczna odwołującej byłaby identyczna. Do 30.09.2015 r. trwa bowiem semestr letni studiów. Odwołująca semestr ten szybciej zakończyła z wynikiem pozytywnym – i to ze średnią pozwalającą jej przenieść się na (...). Z tego względu nie może być niejako „ukarana” pozbawieniem renty – za to, że jej dobre wyniki w nauce pozwoliły na załatwienie formalności związanych z przeniesieniem już od lipca 2015 r. Wobec powyższego nie sposób przyjąć, iż odwołująca przerwała studia i że miała przerwę w nauce pomiędzy 02.07.2015 r. a 01.10.2015 r. Skoro bowiem w czasie przerwy wakacyjnej i tak nie uczęszczała na zajęcia, a podjęła naukę w takim samym okresie, jak na poprzedniej uczelni, bez żadnych przerw w cyklu edukacyjnym, to nie sposób ze względów celowościowych i funkcjonalnych uznać, że odwołującej nie należała się renta rodzinna za okres 02.07.2015 r. – 01.10.2015 r. Nie byłoby to zgodne z racjonalną wykładnią przepisów ani też z socjalnym celem renty rodzinnej.

Ponadto należy podkreślić, że także subiektywne odczucia odwołującej polegały na tym, że ona po prostu kontynuuje swoje studia na innej uczelni, nie informowała więc o tym fakcie ZUS-u. Odwołująca słusznie założyła, że zmiana ma charakter techniczny, a nie jakościowy, i nie wiąże się z przerwaniem nauki. Według Sądu taka ocena okoliczności dotyczących odwołującej jest ze wszech miar słuszna i zasługuje na aprobatę. Wobec powyższego nie można było uznać, iż świadczenie było nienależne w rozumieniu przepisów u.e.r. i ustawy systemowej. Tym samym kwestia jego nienależnego pobierania w ogóle nie musiała być przez Sąd rozpoznawana.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na inny aspekt sprawy. Mianowicie pozwany ZUS zwracał się o zaświadczenie do konkretnego wydziału (...) – Wydziału (...). Natomiast z informacji rektora (...) wynika, iż od 01.10.2014 r. do 01.03.2016 r. odwołująca była także studentką Wydziału (...) (...) na kierunku (...). Skreślono ją z listy studentów dopiero 01.03.2016 r. z uwagi na niepodejście do zaliczeń i egzaminów, co skutkowało niezaliczeniem III semestru tych studiów. Z tego wynika zaś, iż w spornym okresie 02.07.2015 r. – 01.10.2015 r. A. K. pozostawała studentką (...), tylko innego wydziału. Kontynuowała więc także literalnie naukę, mimo skreślenia z listy studentów (...). Nie sposób więc nawet formalnie poddać w wątpliwość jej statusu jako studentki. Przy tym zaznaczyć trzeba, iż nie jest wskazane w informacji, czy od 01.10.2015 r. odwołująca uczestniczyła w jakichś zajęciach, co ewentualnie mogłoby poddać w wątpliwość to, czy rzeczywiście po II semestrze studiów nie zaniechała nauki na tym kierunku. Jednakże nie ma żadnych dowodów na wskazane okoliczności. Natomiast należy zauważyć, iż w postępowaniu z odwołania od decyzji organ rentowy jest stroną tego postępowania, co wprost wynika z art. 477⁽¹¹⁾ § 1 kpc. Samo odwołanie toczy się co prawda w postępowaniu odrębnym, ale w ramach procedury cywilnej. Tym samym zastosowanie znajdą wprost przepisy o ciężarze dowodzenia (art. 232 zdanie pierwsze kpc) oraz o skutkach niesprostania temu ciężarowi. Z treści

art. 232 kpc wynika zaś, że strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne.

W doktrynie wskazuje się, że „zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności ciężar dowodu spoczywa na stronach postępowania cywilnego. To one, a nie sąd, są wyłącznym dysponentem toczącego się postępowania i one wreszcie ponoszą odpowiedzialność za jego wynik (...) Strona, która nie przytoczyła wystarczających dowodów na poparcie swoich twierdzeń, ponosi ryzyko niekorzystnego dla siebie rozstrzygnięcia, o ile ciężar dowodzenia co do tych okoliczności na niej spoczywał, sąd zaś powinien wyciągnąć ujemne konsekwencje z braku udowodnienia faktów przytoczonych na uzasadnienie żądań lub zarzutów (zob. wyrok SA w Białymstoku z dnia 28 lutego 2013 r., I ACa 613/12, LEX nr 1294695) Rozkład ciężaru dowodu ma istotne znaczenie w toku całego postępowania, a nie tylko w fazie wyrokowania; nie jest on uzależniony od pozycji, jaką strona zajmuje w procesie cywilnym (por. wyrok SN z dnia 3 października 1969 r., II PR 313/69, OSNC 1970, nr 9, poz. 147)” (tak T. Demendecki, komentarz do art. 232 kpc w: A. Jakubecki [red.], Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729, LEX/el. 2019, LEX).

Tym samym, jeśli ZUS chciałby wywodzić skutki prawne z ewentualnego zaprzestania nauki przez odwołującą na kierunku (...), powinien był ten fakt udowodnić. Jednakże ZUS okoliczności takich nie udowodnił. Nie może więc uznać, iż odwołująca choćby formalnie nie była studentką w okresie 02.07.2015 r. – 01.10.2015 r.

Podsumowując powyższe rozważania, należy stwierdzić, iż odwołująca kontynuowała naukę w spornym okresie i w związku z tym ZUS niezasadnie zobowiązał ją do zwrotu renty rodzinnej za ten czas. Mając na uwadze niniejszą argumentację, na podstawie art. 477¹⁴ § 2 kpc orzeczono jak w sentencji wyroku.

Sędzia Bogusław Łój